

Національний авіаційний університет

НН ГМІ

Купцова Ірина Олегівна

Науковий керівник:

Крилова Т. В.

кандидат філологічних наук,

доцент

**ВІДТВОРЕННЯ ПРАГМАТИЧНО-СЕМАНТИЧНОГО АСПЕКТУ
ОКЛИЧНИХ РЕЧЕНЬ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ
(на матеріалі перекладу твору Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика»)**

У процесі мовного опосередкування емоційність (емоції) як психічне явище трансформується в емотивність (емотиви), що є мовним явищем, за допомогою одиниць усіх рівнів мови – фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного тощо. На синтаксичному рівні емотивну функцію мови реалізують окличні речення, при цьому окличність – засіб вираження емотивності [1, с. 12]. . З одного боку, окличні висловлювання характеризуються як результат трансформації інших комунікативних типів висловлень, з іншого – вони виділяються в окремий тип висловлень із специфічним синтаксичним оформленням, яке може змінюватись в перекладі залежно від інтенцій перекладача. Серед спеціальних розробок з питань, пов'язаних із вивченням емоційної реакції мовця, можна виокремити праці Ф. Бацевича, В. Богданова, О. Бондарко, Т. Шмельової та інших. Природу окличних речень на текстовому матеріалі різних мов вивчали Г. Навчук, І. Пініч, П. Панічева, Т. Тришкіна-Аудіа.

Мета цієї статті – проаналізувати відтворення прагматично-семантичного аспекту окличних речень в перекладі художніх творів на матеріалі перекладу твору Роалда Дала «Чарлі та шоколадна фабрика».

Поставлена мета передбачає розв'язання таких конкретних завдань: з'ясувати специфіку категорії окличності та поняття “окличне речення”; визначити основні структурно-синтаксичні моделі окличних речень; висвітлити семантичні особливості окличних речень у художньому тексті; проаналізувати відтворення прагматичного потенціалу окличних речень в англomовному художньому тексті; дослідити основні труднощі перекладу англійських окличних речень в

художньому тексті. Комунікативною метою окличних висловлень є вербальне вираження потреби мовця в екстеріоризації свого емоційного стану та апеляції до емоційної реакції слухача [4, с. 10]. Аналіз граматичних засобів створення окличних речень у дослідженнях вище згаданих авторів дозволив прийти до висновку, що прагнення того, хто говорить виразити свій емоційний стан та оцінку сутності, яка і викликала цей стан, диктує необхідність вибору певної моделі, що найбільш підходить у цій ситуації. Окличні речення будуються або на основі певних моделей експресивного синтаксису, або на основі модифікованих моделей нейтрального синтаксису [1, с. 13].

Твори Р. Дала характеризуються високою частотністю вживання окличних речень. В даному творі окличність є синтезом емотивності та інтенсивності у вираженні суб'єктивної оцінки, які при перекладі виражаються в українській мові спеціальними вставними конструкціями, а іноді навіть реченнями з питальною семантикою. Це емотивний знак симпатії (*“All in good time, my dear boy!” said Mr Wonka, smiling at Augustus* [5, с. 147]. – «Всьому свій час, дорогий мій хлопче!» сказав Віллі Вонка, усміхаючись Августу [2, с. 124]), антипатії, зневаги (*“What did I tell you!», said Grandma Josephine* [5, с. 36]. – «І що я тобі казала?!», промовила бабуся Джозефіна [2, с. 41]), співчуття (*“But a growing boy! He can't go on like this! He's beginning to look like a skeleton!”* [5, с. 24] – «Але бідний хлопець! Це не може більше продовжуватись! Він починає сходити на скелет!» [2, с. 21]), заперечення (*“Nonsense!” shouted the Prince* [5, с. 12]. – «Та це ж нонсенс!» викрикнув принц [2, с. 18]), захвату (*“Clever! He's a magician with chocolate!” cried the old man* [5, с. 22]. – «Неймовірно! Він чарує з шоколадом!» – захоплювався старий [2, с. 29]), докору (*“What on earth's going on!” cried Grandma Josephine* [5, с. 49]. – «Та що ж тут коїться?!» кричала бабуся Джозефіна [2, с. 32]). Ці нюанси з їх багатими варіаціями є потенційно присутніми у майже всіх окличних висловленнях: тон і контекст, надаючи реченню спеціального забарвлення, реалізують те чи інше афективне значення. З іншого боку, засновані на вихідних характеристиках крику, окличні висловлювання мають спеціальне голосове вираження та певний інтонаційний

малюнок і позначають такі основні комунікативні вияви екзистенційності індивіда як

- 1) вступ до ситуації спілкування: *“Grandpa!” cried Charlie. “Listen to them, Grandpa! What are they doing?”* [5, с. 54] (звернення);
- 2) вияв власної суб'єктивності мовця: *“The man's a madman!” cried Grandma Georgina* [5, с. 59] (оцінка);
- 3) мовленнєва дія на адресата: *“Faster! Faster! If we don't go any faster than this, we shall never get through!”* [5, с. 26] (спонукання) тощо.

Прагматичний потенціал окличних окличних речень, в даному творі в процесі перекладу може змінюватись, що порушує його сенс та інтенцію автора так чи інакше вплинути на читача. Функціонування таких структур, як правило, носить комплексний характер і покликане виражати емоційно-імпульсивну реакцію героя, передавати його внутрішній емоційний стан в усіх проявах, виражати оцінку та відношення мовця до фактів оточуючої дійсності, впливати на емоційну сферу адресата, що часто призводить до появи певних труднощів у передачі прагматичного змісту речення. В процесі перекладу, автор не завжди повністю відтворює семантичний характер емоційно забарвлених висловлювань, проте в більшості випадків, окличність речень зберігається. Перекладач часто вдається як до граматичних так і лексичних трансформацій. Найчастіше автор перекладу застосовує трансформацію генералізації, тобто замінює одиницю мови-оригіналу, яка має більш вузьке значення, лексичною одиницею мови-перекладу з ширшим значенням, в даному випадку автор перекладу замінює цілі пропозиції: *'Perfectly true!' cried Grandma Josephine. 'And he sends them to all the four corners of the earth! Isn't that so, Grandpa Joe?'* [5, с. 4]. – *Свята правда! - підтвердила бабуся Джозефіна. - А ще він розсилає їх по всьому світу! Це ж так, дідуню Джо?* [2, с. 5]. Часто автор перекладу використовує конкретизацію для точного відтворення емоції героя, його внутрішнього стану та ставлення до інших персонажів, що є основним критерієм окличного речення: *“I am doing something!” said Mr Gloop* [5, с. 29]; - *Та роблю! - огризнувся пан Глуп* [2, с. 31]. Також, в перекладі превалюють такі перекладацькі трансформації як вилучення,

членування, перестановка, заміна, додавання. Дуже часто для емоційного підсилення автор перекладу використовує емоційно забарвлену лексику, а саме сленгові слова. Рідше перекладач застосовує стилістичні трансформації такі як компресія та модуляція.

Отже, окличні речення як висловлення зі специфічним синтаксичним та графічним оформленням відіграють у художньому тексті важливу комунікативну роль – передати всі відтінки психоемоційної діяльності комунікантів. Переклад таких структур, як правило, носить комплексний характер і покликаний виразити емоційно-імпульсивну реакцію мовця, передавати його внутрішній емоційний стан в усіх його проявах, виразити оцінку та відношення мовця до фактів оточуючої дійсності, впливати на емоційну сферу адресата за допомогою вставних слів та вигуків. Прагматично-семантичний аспект окличних речень досить влучно передається автором перекладу, хоча іноді, перекладач не зовсім точно відтворює інтенцію автора, тим самим видозмінює емоційний вплив висловлювань на читача.

Література

1. Беседина Н. А. Восклицательные предложения в современном английском языке: семантика, грамматика и функциональные аспекты: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.04 “Германские языки”. – Санкт-Петербург, 1995. – 20 с.
2. Дал Р. Чарлі та шоколадна фабрика / перекл. з англ. В. Морозов. – К: А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2005. – 240 с.
3. Навчук Г.В. Функціональні особливості окличних речень та засоби їх вираження в сучасній українській мові / Г.В. Навчук // Південний архів: Зб. наук. праць. Філологічні науки. – Херсон: Айлант, 2002. – Вип. XIV. – С. 270-273.
4. Пініч І.П. Окличні висловлення в сучасному англомовному діалогічному дискурсі: семантика та функціонування: автореф. дис... канд. наук: 10.02.04 “Германські мови” / І.П. Пініч. – Київ, 2009. – 23 с.
5. Dahl R. Charlie and the Chocolate Factory / Roald Dalh. – London: Puffin Books, 1995. – 190 p.